

« zurück blättern vor »

FALA I subst. f., ab 1593. **1)** ‘Wasserwelle, Erhebung von Wasser, die hauptsächlich als Folge der Windtätigkeit entstanden ist, Woge’ – ‘wał wodny, spiętrzenie wody powstałe głównie wskutek działania wiatru, bałwan’: 1593 GórnSen 49, SPXVI *iáko owo wody morkzié [!] zá falą [!] wyléwáią z brzegów.* ○ 1595 ADiar 4, ŁUCZ *alić od brzegu uderzyła więksha fala, żeśmy musieli uchodzić głębią.* ○ 1597 ZDr II 2v, ŁUCZ *U sztyru stojąc strzelał z wód wyskakujące / Delfiny, przysztą falę opowiadające.* ○ 1609 Warg.Wal. 21, L *Fala okrutna morska powstała.* ○ (1621) 1643 CN *falá / vide Nawálność.* ○ 1638 Otw.Ow. 441, L *fale zowią ci, co po wodach żegluią, wzruszenie wód przez wiatry, które czasem statki wodne i okręty zalewaią.* ○ 1696 Bardz.Tr. 165, L *Niech stanie wszysftek w falach ocean burzliwy.* ○ 1765–1784 Mon.69 68, L *Fala na Wiśle wielka.* ○ 1775–1806 Teat. 42, L *Wszysftko się na ksztatt fali na morzu tu i owdzie chwieje.* ○ (1857) 1909 Łoz.Wal.Szlach. III 55, DOR [Dniestr] *z głuchym a donośnym szumem toczył spienione fale w rozszerzonym korycie.* ○ (†1897) 1938–1939 Asnyk Poezje II 240, DOR *Cisza – zaledwie łagodny wiaterek podnosi fale, która miękko pluszcze.* ○ 1926 Pawl.Pocał. 9, DOR *Jak pierś wznosi się fala i ginie za falą. Morze wzdycha falami.* ○ (1934) 1947 Cent.Wyspa 151, DOR *Olbrzymie fale tłukąc się o nadbrzeżne skały wyrzucały pianę na wysokość 50 metrów.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR*, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘übertr. von verschiedenen Erscheinungen, die in ihrer Gestalt oder Wirkung an Wellen erinnern’ – ‘przen. o różnych zjawiskach, które kształtem lub działaniem przypominają fale’: (†1696) 1764 Pot.Syl. 62, L *Fale przeciwnéy fortuny.* ○ 1826 SK I 3-4, SJAM *Śród fali łąk szumiących, śród kwiatów powodzi, / Omijam koralowe ostrowy burzanu.* ○ (1886) 1928 Urban.Księż. 190, DOR *Fala gorącej krwi uderzyła do głowy dziewczęcia.* ○ (†1915) 1951 Witkiew.S.Utwory 199, DOR *Młody ktos płowego żyta chwiał się miękką, jedwabną falą.* – L (zan.), SW (przen.), DOR (przen.). **3)** ‘Oberfläche des Wassers, Wasser; Strömung, Tiefe’ – ‘powierzchnia wody, woda; nurt, głębia’: 1835 G-r 1096, SJAM *Ona spi falmi nakryta chłodnemi!* ○ (†1849) 1949 Słow.Poem.I 359, DOR *Uciekam – widzę rzekę – buch! do fali!* ○ (1873) 1887 Bał.Poezje 131, DOR *Płyną wianki z róż po gładkiej fali, jak oczkami – świeczkami migocą.* ○ (†1898) 1900 Jun.Dworek 15, DOR *Latem po srebrnej fali tratwy płynęły, a na nich oryle zawodzili pieśni przeciągłe i smutne.* – SW (przen.), DOR. **4)** ‘Menge, Haufen, Schar, eine sich schiebende, wogende Masse von Leuten’ – ‘tłum, posuwające się, kołyszające się skupisko ludzi’: †1859 Krasiń., SW *Fala ludu.* ○ †1916 Sienk., SW *Fala zalewała kraj coraz dalej, gdzieniegdzie tylko o warowne mury się odbijając.* – SW (przen.), LSP (przen.), DOR (przen.). **5)** *płynąc z falą* ‘sich

gemäß dem Gebot der Stunde oder der Mode verhalten, sich nicht der allgemeinen Ansicht und Art des Verhaltens widersetzen; mit dem Strom schwimmen' – 'postępować zgodnie z nakazem chwili, z modą, nie przeciwstawiać się ogólnie przyjętym poglądom i sposobom postępowania, iść z prądem': SW (przen.), LSP (zwr.), DOR (fraz.). **6** 'physikalische Veränderung eines natürlichen Zustandes, die sich infolge einer lokalen Beeinflussung verbreitet' – 'zmiana fizyczna stanu środowiska rozprzestrzeniająca się wskutek miejscowego zakłócenia': (1938) 1952 Meis. Arkt. 76, DOR *Nadawał treść depeesz, wywoływał stacje, szukał kontaktów i wsłuchiwał się w przerywane buczenie sygnałów wylawianych z powodzi fal radiowych.* o 1951 Kalinow.Fiz.XI 366, DOR *Wymierzanie długości fal promieni Roentgena prowadzi istotnie do wniosku, że są one dziesiątki i setki tysięcy razy krótsze niż najkrótsze fale świetlne.* – SW (fiz.), DOR (elektr. fiz.). **Etym:** nhd. *Wälle* subst. f., 'Sturm, heftiger Wind; Wasserwoge; Wasser allgemein; übertragener und bildlicher Gebrauch', GRI. **Konk:** *bałwan* subst. m., bel. seit vor 1400, STP, zuerst geb. MAÇZ; *nawałność* subst. f., bel. seit Ende 14. Jh., STP, zuerst geb. MAÇZ; *wal* subst. m., bel. seit ca. 1470, STP, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1; *wetn(a)* subst. m. (f.), bel. seit 2.H.15. Jh., STP, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1. ↑*flaga* I, ↑*sztorm*. **Horn:** *fala* subst. f., 'Art Riegel, der am Türschloß befestigt ist', zuerst geb. SW. **Komp:** *falochron* subst. m., 'Damm zum Schutz eines Hafens vor dem Meer', bel. seit 1938, DOR, zuerst geb. LSP; *falotomny* adj., 'wellenbrechend', bel. seit vor 1900, SW, zuerst geb. SW; *falomierz* subst. m., 'Meßgerät f. elektromagnetische Schwingungen', zuerst geb. LSP; *falowód* subst. m., 'Rohr aus leitfähigem Material', bel. seit 1965, DOR, zuerst geb. DOR. **Der:** *falować* v. imp., 'über Wasser: sich in Wellen bewegen; sich drehen, wogen', 1649 StarKaz n.241, SP17 *uiz pamięć y ięzyk fáluie, kiedy bol zmysty odeymuie.* Zuerst geb. SWIL; *falny* adj., 'wellenförmig', [hapax] (1841) 1949 Słow.Ben. 247, DOR, zuerst geb. SW; *falka* subst. f., (†1849) 1949 Słow.Król 169, DOR, zuerst geb. SW; *falić się* v. imp., 'sich mit der Strömung oder wie eine Welle bewegen, drehen', [hapax] †1849 Słow., SW, zuerst geb. SW; *falisty* adj., 1869–1870 Pol Obrazy I 258, DOR, zuerst geb. SWIL; *falowaty* adj., [hapax] 1900 Tyg. Ilustr. 20, DOR, zuerst geb. SW; *falowy* adj., 1951 Kalinow.Fiz.XI 61, DOR, zuerst geb. SW. ❖ Das Wort stammt wohl ursprünglich aus dem Wortschatz der Schifffahrt, s. den Beleg von 1638 Otw[*inowski*] Ow., L. Otwinowski hat für seine Ovidübersetzung bewußt vom Flößerwortschatz Gebrauch gemacht; sein Kommentar (s.o.) sagt dies ausdrücklich. Woher Górn[*icki*] Sen, SPXVI (s.o.) sein *fala* haben kann, ist nicht klar, ebenso, warum er stattdessen nicht *wetna* 'Welle' verwendet. Die Ersetzung des Anlauts /w/ durch /f/ ist zwar selten, aber sie kommt vor (s. KORbut,

KÄSTNER, EGGERS); eine Kontamination mit nhd. *fallen* v. wäre eventuell möglich. Die Homonymie von *wetna* ‘Welle’ sowie *wat* ‘Welle’ und ‘Wall’ hat wohl zum Sieg von *fala* beigetragen.

« zurück blättern vor »